

in zooverre reiniging, voeding en verhoging van het leven, ook op geestelijk gebied overgebracht, de bedoeling aanduidt, waarmee deze elementen onder alle volken in de religie zijn aangewend. Voorts dat die elementen van water, brood en wijn van nature met onze menselijke natuur in rapport staan. En eindelijk dat de betekenis van deze elementen nog verder reikt dan deze tegenwoordige bedoeling, en dus ook iets te zeggen heeft voor de nieuwe bedoeling die komt.

KUYPER.

„Allen éenen Vader.“

Hebben wij niet allen éenen Vader? Heeft niet één God ons geschapen? Waarom handelen wij dan trouwelooslijk de een tegen den ander, onthullende het verbond onder vaderen?

Mal. 2: 10.

De nood in ons maatschappelijk leven stijgt hoog.

De vrede tusschen de verschillende standen is verstoord. Geweld en overmacht alleen houdt de ontevreden ten onder. En komt er geen keer in de publieke opinie, dan staat het te bezien, dat die worsteling al machtiger afmetingen zal aannemen, en in een ontzettend bloedbad eindigen zal.

Niet alsof zekere uitbarsting van de ontevredenheid der minder bevoorregten een nieuw en vroeger ongekend verschijnsel zou zijn. Integendeel, zulke uitbarstingen zijn zoo oud als de historie, en ook Luther heeft er in den oorlog met de Boeren kennis mee gemaakt.

Maar tusschen toen en nu bestaat niettemin dit overgrootte en alles beheerschende verschil, dat vroeger zulk een sociale kortte wel opkwam, maar weer afging; terwijl nu die kortte al doorgaat, van lieverlee heel het leven doortrekt, en aannam wat men noemt een chronisch karakter.

Het is niet een bijzondere ellende door misgevang, pestilentie, oorlog of hongersnood veroorzaakt, die thans zulke uitbarstingen te weeg brengt, maar een stelsel, dat in zeer gewone tijden de geesten overmeestert en op stelselmatische wijze aanstuurt op een onderstervenkeering van de orde der maatschappij.

En dit verschijnsel nu, dat metterdaad nieuw is en de toekomst beheerscht, is alleen daardoor mogelijk geworden, dat de levensbegin selen, gelijk de Heilige Schrift die ons inprent, almeer opblijden het gemeenschappelijk der onderscheidene standen te zijn.

Die Heilige Schrift had ons reeds in het Oude Verbond ingeprent, dat de ééne mensch in den anderen een broeder krachtens de schepping uit en door ééne God had te zien; en dat het deswege zonde was, hem als een instrument of wezen van lagere orde te misbruiken. „Hebben wij“, zoo riep reeds Maleachi uit, „hebben wij niet allen éenen Vader? Heeft niet één God ons allen geschapen?“. Daarom handelt gij dan trouwelooslijk de een tegen den ander?

Zoolang nu deze overtuiging de geesten beheerscht, kon er uiteraard sociale vrede zijn. Maar ook, zoodra deze heilige, gezonde leer werd prijsgegeven en uit de kerken week, moest stand en stand wel op voet van oorlog tegen elkander komen te staan.

De oorspronkelijke en hoofdschuld liet hier niet bij den mindere, maar bij zijn meerdere. Was in den meerdere en hooggeplaatste niet trots en hovaardij gewaard, zoodat hij op den mindere uit de hoogte en laatzindend neerzag, dan zou dit boze vuur nimmer in onze maatschappij zijn aangestoken.

Maar die trots en hovaardij zijn onder de rijkere en meerbezittingen, in weerwil van alle vermaan en waarschuwing, die de kerk bracht, steeds wilder uitgebroken. Alle gemeenzaamheid met zijn minderen week. Van liefde of deernis was nauwelijks sprake meer. En zelfs de aalmoes, die bij ziekte of ongeval geresikt werd, droeg vaak een stuitend karakter.

Vreeslijk zou het schuldboek der hoogere klassen blijken, zoo men eens van één enkele provincie naar waarheid te boek kon stellen, de krenkende vernedering en gevoelloze onbarmhartigheid, die door pachtheeren aan hun boeren, door boeren aan hun knechten, door vrouwen aan hun dienstdieneren, door fabrikan ten aan hun personeel, door kantoorheeren aan hun klerken, door diakonen zelfs aan hun armen is aangedaan.

Van wederkerige Christelijke liefde viel dan ook geen sprake. Om in die gedo-pen, al waren ze de minderen, toch broederen in Christus te zien, kwam de gedachte zelfs in de meesten niet op.

Neen, zij zelve waren de rijken en machtigen. Zij moesten al meer hun geldbezit uitbreiden. Zij met hun kinderen moesten steeds rijker levensgenot te hunner beschikking hebben. En nu waren die anderen er goed genoeg voor, om voor hen dat geld te verdienen en hun dat levensgenot mogelijk te maken.

Kon een paard hetzelfde werk doen, of kon stoom gelijke kracht oefenen, dan kon men die mindere soort wezens missen. Maar zoolang de kunst nog zoo ver niet voortschreed, kocht men hun dienst te zijnen bate af, gelijk men een instrument of een trekbeest in huur neemt, en na er voor betaald te hebben, weer gaan laat.

En al stemmen we nu toe, dat zóó erge en ruwe behandeling slechts bij enkelen voorkwam, toch houden we staande, dat deze boze grondvoorstelling allengs alle doen en laten beheerschte.

Tot ten slotte dit kwaad ook onder de mannen en vrouwen van Christelijke belijdenis insloep, en ook zij, soms onder vrome vormen, misnoedigen.

En wie nog twijfelen mocht, of dit kwaad wel zóó ver doordrong, die luistert slechts opmerkzaam toe, hoe de meeste vrouwen zich over heur dienstdieneren uitlaten. Die dienstdieneren zijn vaak zeer lastig. We weten het wel. Maar als ge den toon hoort waarin heur vrouwen over ze spreken, let er dan maar eens op, of ge niet bijna altoos dezelfde zondige grondvoorstelling, die we waakten, terugvindt.

Bedoelt dan Maleachi, dat de standen weg moeten en elk verschil in het leven moet op houden?

Dat blijkt uit zijn zeggen wel beter. Hij vraagt u, met het oog op uw mindere, of ge niet saam éenen Vader hebt, en of niet één God u beiden heeft geschapen? Wat ligt hierin?

Immers dit, dat het huisgezin het beeld en de regel van uw maatschappij moet blijven.

En nu, immers ook in een huisgezin zijn lang niet alle broertjes en zusjes gelijk. Alles behalve. De broers zijn in den regel sterker en kloeker dan de meisjes en rekenen altoos eerst. Onder de broers is de eerstgeborene iets anders dan de later gekomene. Evenzoo is er verschil tusschen ouderen en jongeren, en ge kunt in elk huisgezin waarnemen, hoe de ouderen zeker natuurlijk overwicht over de jongeren hebben en de jongeren zich hierin voegen. Dan komt er nog allerlei verschil doordat de één sterker, knapper, vlijtiger is. En eindelijk het groot verschil tusschen den zedelijken invloed, dien de één zooveel meer dan de ander bezit.

Niets is dus onjuister dan te zeggen, dat zusjes en broertjes allen gelijk in het gezin zijn. Integendeel, er heerscht onder hen de grootste ongelijkheid.

Maar, en dit is het punt waar het op aan komt, ondanks dat groot verschil, blijven ze toch allen als broers en zusjes op elkander betrekking gevoelen. Want al weten we, dat er ook in het huisgezin soms ontaarde kinderen zijn, die elkander minachten en tyranniseren; dat is toch niet de regel. Kinderen van eenzelfde huisgezin voelen iets voor elkaar. Niet altoos genoeg. Soms veel te weinig. Maar de grondvoorstelling blijft toch altoos, dat ze bij elkaar hooren en tot elkaar in innige levensbetrekking staan.

Zoo hebt ge dus in het huisgezin een klaar en duidelijk voorbeeld, hoe er een leven kan zijn, waarin allerlei ongelijkheid van kracht en invloed en arbeid kan bestaan, en dat toch één gemeenschappelijk gevoel allen saambindt.

En dit nu wil de Heere bij Maleachi, dat het ook bij arm en rijk, bij heeren en dienstknechten, bij arbeiders en arbeidgevers, bij superieuren en onderhoorigen zal zijn.

Het verschil kan niet weggenomen; de ongelijkheid laat zich niet wegdeneeren; maar noch dit verschil noch die ongelijkheid mag in iets te kort doen aan het besef van saamhoorigheid noch aan het gemeenschapsgevoel.

De grondvoorstelling moet blijven: Hebben wij niet saam éenen Vader? Heeft niet één God ons allen geschapen?

Ook dit nu is een getrouw woord en aller aanneming waardig, te meer waar ge als een gedoopte met een gedoopte te doen hebt, en dus te saam in het Genadeverbond staat.

Dan toch gaat de Heilige Schrift nog verder, en schrijft de heilige Paulus aan den leeraar Filemon te Colosse, dat hij zijn slaaf Onesimus, nu niet slechts als een dienstknecht aanneemt, maar veel meer dan een dienstknecht, namelijk als een geliefden broeder, beide in het vleesch en in den Heere.

Slechts één bedenking is hier tegen, t. w. dat bij den tegenwoordigen stand van zaken de mindere en ondergeschikte hiervan al spoedig misbruik zou maken. En dit is zoo. Als noodzakelijk gevolg van den trots en de hovaardij der hoogere klassen, is de mindere thans ook op zijn beurt fier en trotsch geworden. Als een baliekluiser op de kleine steentjes in onze groote steden een aannemelijke dame tegenkomt, denkt hij thans allicht: „Laat dat schepel voor mij uit den weg gaan; ik loop door!“ En eenigermate is het zoo in allerlei levensbetrekking.

Dit nu moet door de hoogere klassen thans gedragen als een rechtvaardige vergelding Gods over haar eigen zonde; maar nooit mogen de meerderen hieraan eenig recht ontleenen, om nu op hun beurt tegen Gods ordinantie in te gaan.

Wat ons te doen staat, is allereerst zelf naar het gebod te wandelen; zelf in ons hart de ware grondstelling weer te doen gelden; zelf in ons besef weer het gemeenschapsgevoel met de lagere klasse aan te kweeken; en te bannen allen zondigen trots.

Ten tweede, om door prediking en vermaan ook bij de minder bevoorregten weer Christelijke beginselen post te doen vatten.

En ten derde, om wel enerzijds in onze ondergeschikten kinderen van eenzelfde Vader engedoopten in éénzelfde Naam te zien, maar ook anderzijds het gesag, waarmee God ons over hen bekleedt heeft, niet ter kitting van onzen trots, maar ter wille van de Majesteit des Heeren HEEREN, streng en stipt te handhaven.

KUYPER.

Bilderlijk aan de Joden.

Waar heeft uw ongeloof zijn wortel in,

Die nog den Redder wacht, uw vaarden

En, schoon te loor gesteld door zulk een reeks

Steeds aan de dienst uws Gods zoo innig

Hy kwam en heeft voor ons den vloek der

Ontkent gy dat Hy 't moest naar 't woord

Ach, leert het, (twijfelt gy) aan uw Rabbinen

Ook zy erkennen 't meê, en zagen 't niet

Wat dan, wat aarzelt ge, u te storien aan

Uw hart ontkent zich-zelf zijn offer voor

't Was noodloos in uw oog voor uwe schuld

En 't heeft de waansucht van uw hoogmoed

Hy moest, dit streelde uw ziel, door bloed

't Verzoenen met uw God was van te klein

Rechtvaardig maakt ge u-zelf door zoenwet

Maar krijgen zegepraal was Hy zijn volk

Hard, ó vleeschlijk volk! ach, doet uwe

En leest en onderscheidt, — Zijn glorie

Maar wie vermeet zich deel in Zijn triomf

Die Hem in nedrigheid vijandig heeft verzaakt?

1826. Schermersschijn, Gent 1829, p. 63

L. S.

De Redactie van het dagblad *De Standaard*, ontwaard hebbende, dat velen in den lande, nu het ontslag van den heer KEUOHENIUS als Minister van Koloniën door Z. M. den Koning geteekend is, het oogenblik gekomen achten, om hem, bij zijn aftreden onder zoo exceptioneele omstandigheden, een blijk van hulde en dankbaarheid aan te bieden voor den onverschrokken moed en de onwankelbare trouw, waarmee Mr. Keuchnius, ook als Minister des Konings, voor de eere van den Christus en voor de roeping van het Christelijk Nederland in onze Oost-Indische bezittingen is opgekomen, verklaart zich bereid, om van heden af bijdragen voor dit doel in ontvangst te nemen.

Geeft het Christenvolk aan deze roepstem gehoor, en blijkt, dat hoog en laag geplaatst, dat rijk en arm, dat oud en jong, dat man en vrouw voor deze zaak drang in het harte gevoelt, dan zal een passend huldeblijk, met een Album, dat de namen der gevers en geefsters bevat, eerlang door een daarvoor uit te noodigen Commissie aan Mr. KEUCHENIUS worden aangeboden.

Doch dan worde er met spoed en onverwijld gehandeld! Dan onthoude niemand, die er zijn eere in stelt Antirevolutionair te wezen, klein of groot, zijne bijdrage. En dan melde men bovenal duidelijk, wie men is en waar men woont.

Geen politieke demonstratie alzoo! Maar een blijk van hulde en dank aan den trouwen Evangeliebelijder, nu hij aftreedt!

De Redactie van „De Standaard“:

Dr. A. KUYPER.

A. J. HOOGENBIRK, secretaris.

AMSTERDAM, 19 Febr. 1890.

P. S. Men zende zijne bijdrage aan het adres: *De Redactie van De Standaard te Amsterdam.*

Redactien, die voor het aanbieden van zulk een huldeblijk sympathie koesteren, worden dringend verzocht, het bovenstaande aan het hoofd van hun blad eenige malen over te nemen.

Amsterdam, 21 Febr. 1890.

De beruchte zaak van Dr. Lieftinck blijkt nu toch weer de wereld nog niet uit te zijn.

De tjalk, die zijn verhuisboedel moet overbrengen, kan nog altoos niet laden.

Althans men bericht, dat de classis van Sneek nu weer een attest geweigerd heeft, dat voor het welgeluiken van deze onheilige zaak noodig is, en dat het provinciaal kerkbestuur van Friesland er nu weer bij te pas zal moeten komen.

Alles fraai, maar zonder eere en zonder fierheid! Van tweeën één. Ge zijt overtuigd, dat het voor God niet mag, en dan moet het gaan van Dr. Lieftinck naar Sliedrecht ook lieet. Of wel, ge vindt dat het per slot van rekening toch wel mag, maar zoek dan geen spijkers op laag water.

Van Synodaal-Irenische zijde wordt ons gevraagd, waarom we, in plaats van voor kerkelijke theorieën te strijden, niet liever medewerken, om den gemeenschappelijken tegenstander te weerstaan, en saam onze krachten te wijden aan de uitbreiding van Gods Koninkrijk.

Eigen blijven onder het Synodale juk rechtvaardigt men dan door het zeggen, dat van lieverlee de moderne predikanten uitscherven, de orthodoxie allerwegen veld wint, en zoo de toekomst aanstaande is, waarop alle hoogere besturen met orthodoxen zullen bezet zijn.

Oas antwoord hierop kan kort zijn, gelijk het reeds in 1869 gegeven is.

Indien de omzetting der hoogere besturen had kunnen afloopen binnen, zeg tien jaar tijds, na de invoering van Art. 23, dan ware er voor het profijtlijke van dien weg iets te zeggen geweest.

Indica het proces dat in 1869 begon reeds in 1879 zoo energiek had kunnen doorwerken, dat de Synode geheel in orthodoxe handen ware gekomen, dan had de beslissende slag kunnen geslagen, *er de orthodoxie zelve te veel verliep en uiteenliep.*

Just daarom is er door schrijver dezes reeds in 1869 op gewezen en voorgerekend, dat dit niet kon, en dat het proces minstens driemaal zooveel jaren vorderen zou; en er bijgevoegd, dat dit tijdperk *veel te lang* was voor rustige ontwikkeling; en deswege reeds destijds op een geheele vernieuwing der organisatie (voor te bereiden door een Constituant) aangedrongen.

De uitkomst heeft deze voorspelling bevestigd.

Er is namelijk al spoedig tweemaal gebleken. Ten eerste dat de velerlei richtingen, die men destijds onder den naam van „orthodoxie“ begreep, geen doode, maar levende machten waren, en deswege niet konden stilstaan op haar weg.

De Gereformeerde en de Ethische richtingen moesten zeer spoedig aan de scheiding van haar wegen toekomen, om voor altoos en onherroepelijk uiteen te gaan. En erger nog, ook de Ethische richting zelve was gedeelt in eigen boezem, en moest welhaast de ure zien aanbreken, waarop haar linker vleugel met de Groningers en straks met de Ethisch-modernen gemeene zaak zou maken.

Reeds in 1869 was duidelijk te voorzien, dat het saamloopen van deze onderscheidene richtingen nog hoogstens een tiental jaren kon duren.

Het ziekteproces ontwikkelde zich te langzaam, en lang eer de Synode in „orthodoxe“ handen was, zou wat zich nog „orthodox“ noemde niet „orthodox“ meer zijn.

En geheel op denzelfden grond zeggen we daarom ook nu, en de uitkomst zal toonen, dat we gelijk hebben: Of al de „orthodoxen“ in het Synodaal Genootschap

alles op haren en snaren zetten, om de Synode te vermeerderen, het laat hun niet met al, want lang eer ze zoover zijn, hield wat orthodox heette, op orthodox te wezen.

Stond de wereld stil, en ware er geen gestadige gisting in de geesten, dan ja, ware zulk voornemen misschien verschoonlijk. Maar nu het oeverdand aldoor kruit, moet men met zulk een plan altoos fellekant uitkomen.

Reeds nu gaat bij de Synodalen voor „orthodox“ door, wat verder van de waarheid af is, dan de oude Groningers.

En of men dit nu al sust, dat helpt niet. De Synodalen zijn en blijven een tweedrachtig gezelschap, ook in hun dusgenaaide orthodoxe kringen.

Het „standje“, zouden de Amsterdamers zeggen, tusschen Dr. Van Ronkel en Dr. Van Dijk liep over kleinigheden.

Maar dat het zoo heet werd opgenomen, toonde klaarljk, dat er een dieper tegenstelling onder school.

Mannen als Dr. Van Ronkel en Prof. De la Saussaye saam in één orthodox gezelschap.

Ga uw gang maar!

Niet genoeg kan de aandacht gevestigd op de machtige beweging, die thans de Gereformeerde kerken in Amerika beroert. Ook daar is men alsp geweest.

Ook daar heeft men den Antinomian gespeeld.

Ook daar heeft men de uitzeikingsmethode toegepast.

Maar, eilieve, zie nu eens met welk gevolg.

Met dit droef gevolg, dat de orthodoxie er ja meester is van alle hoogere posten en invloeden, maar dat dan nu ook openlijk voorgesteld is, om de Belijdenis te herzien, en wel zóó te herzien, dat de Gereformeerde leer er uitga, en dat de Arminianerij er als belijdenis der kerk in worde neergeschreven.

Ziedaar nu het voorland onzer Synodalen! Worden de oogen van Dr. Van Ronkel c. s. niet nog hijtjds geopend, dan zullen zij, met al hun Gereformerd bedoelen, slechts de macht der tegenpartij sterken, en zóó niet zal men dusgenaamd „meester in de Besturen“ zijn, of ook hier te lande zal het op een herzien van de Belijdenis gaan, om er Gomarus uit te bannen en Arminius er in als koning te proclameeren.

Reeds meer dan eens is deze herziening der Belijdenis van Ethische zijde ter sprake gebracht.

Een wel waren Dr. Gunning c. s. er nog meer voor, om er maar niet aan te tornen en het stuk voor dood in de kist te laten liggen.

Maar de partij van actie onder de Ethischen gaat wel terdege op een Arminiaansche revisie af.

Onze opmerking over de noodzakelijkheid, om in den Dienst des Woords vooral in de grootere kerken te voorzien, heeft op zeer begrijpelijke wijze bij sommige kleinere kerken zeker gevoel van teleurstelling gewekt.

Dit hadden we voorzien, en ons deswege terstond voorgenomen, op dit punt nader in te gaan.

Het is toch volkomen juist gezien, zoo men zegt, dat elke kerk gelijk is; dat geen kerk om haar zielental boven een kleinere kerk staat; dat vaak van de kleinere kerken het meeste leven is uitgegaan; dat de uitnemendste predikers soms in kleinere kerken gebloeid hebben; dat vooral in kleine kerken voorziening door hulpdienst nog moeilijker gaat; en dat met name de kleinere kerken zoo hoognoedig geregelde bediening des Woords vereischen.

Op dat alles hebben we niets af te dingen.

Ongereformerd ware elk gevoelen, dat staande hield, dat er onderscheid tusschen kerk en kerk bestaat wat het wezen betreft. Ongereformerd elke opinie die kerk boven kerk verheffen wilde. En onbarmhartig elk advies, dat met het lijden der kleinere kerken geen medelijden had noch een oog voor heur geestelijk vaak hooge beteekenis.

Zelfs aarselen we niet er nog bij te voegen, dat voor candidaten de Dienst in een kleine kerk de aangewezen weg is, om langs dien weg tot uitgebreider werking op te klimmen.

Maar al stemmen we dit alles toe, vervalt daarom de conclusie waartoe we kwamen?

Werd daarmee onwaar gemaakt, wat de historie leert, dat de oude Christelijke kerk steeds naar dien regel te werk ging en er zich wel bij bevond?

Is het daarom onwaar, dat Schotland het krachtig doorbreken van de Reformatie in heel het land goeddeels aan dien flink doorgezette maatregel te danken heeft?

We voegen er thans bij, is het daarom te weerspreken, dat ook blijkens de Heilige Schrift de heilige apostelen bijna al hun werkzaamheid richtten op de grootere kerken van Jeruzalem, Antiochie, Rome, Corinthé, Efeze, Colosse, Filippi enz., en dat Paulus zijn uitnemendsten helper Timotheüs in het groote Efeze plaatste?

Men voelt, dit kan niet.

Feiten laten zich niet wegcijferen. Het heeft zoo plaats gehad. En waar het zoo toeing, liep het wel.

Wij kunnen dus niet anders zien, of wie ook nu weer een krachtig doorbreken van de Reformatie wenscht, zal wel doen, met dit gewichtig punt eens ernstig te overwegen.

Niet natuurlijk om het bij dien raad te laten.

Deed men dat, dan stond men schuldig. Maar als men enerzijds zulk een raad geeft, en anderzijds al zijn krachten inspannt, om op allerlei wijs in den nood der leeraars te voorzien, dan blijkt hieruit genoegzaam, dat men waarlijk ook de kleinere kerken wel op zijn hart draagt; maar toch ook zoo niet mag vergeten, hoe alle kerken saam leden van één lichaam zijn, en hoe ook de welstand der leden het best wordt bevorderd, zoo het geheel dit lichaam welgaat.

Ook is de reden, waarom de Apostelen, de oudste Christenleeraars en de mannen der Hervorming zoo te werk gingen, dunkt ons, wel in te zien. De kerk staat niet buiten de maatschappij maar in de maatschappij. Beider leven is dooreengeweven.

En denkt men nu in, hoeveel meer invloed er op Walcheren b.v. uitgaat van de hofstad Middelburg dan van het nabij gelegen dorpje St-Laurens, dan springt het toch in het oog, dat het niet goed zou zijn, den Dienst des Woords in Middelburg onbezet te laten en De Klaarhamer naar St-Laurens te laten trekken.

Pumerend, Broek op Langedijk, Heer-Hugowaard, Noord-Scharwoude, Holysloot en Wormer zijn zeer zeker kerken van gewicht, maar zoo de zes Amsterdamse predikanten nu eens Amsterdam verlieten en naar deze zes kleinere kerken togen, zou heel de kerk dan niet gevoelen: „Neen, dat mag niet! Dat is niet met wijsheid gedaan! Zoo komen we niet verder!“

En stemt men op dien grond toe, dat het ontbluten der grootere kerken ten bate der kleinere onvoorzichtig en onverstandig zou zijn, dan moet men toch wel erkennen dat het gewicht en de beteekenis, dat deze grootere kerken hebben, niet zoo geheel mag onderschat.

Hijna nooit siet men, ook waar geen schaarschte is, Dienaren des Woords van een grootere kerk naar een kleinere trekken; wel omgekeerd.

Ook hier spreekt dus het besef in, dat voor het welvaren der kerk in haar geheel zeker onderscheid in gewicht en beteekenis moet worden gemaakt.

Denkt men een oogenblik na over de positie van een kerk als die te Leiden, die met de Academie in haar stad, en met de invloedrijke prediking van allerlei neven- en tegenkerken te worstelen heeft, dan is toch kwalijk te loochenen, dat het leegstaan van den kansel in zulk een kerk bedenkelijker en gevaarlijker is dan het leegstaan van de bediening in de kerk van Velzen, hoe gaarne men ook die kerk helpen zou.

Zoo is het in Leiden, zoo was het te Groningen, waar nu gelukkig Ds. Ringnalda heengaat.

En hoe pijnlijk zulk een advies dan ook op den eersten indruk voor menige kleine kerk zijn moge, toch zijn we overtuigd, dat ook de broederen in onze kleine kerken, bij nadere overweging tot het inzicht zullen komen, dat er in ons zeggen toch wel iets waars lag, en dat die weg de beste en de veiligste is, die van oudsher de meest beproefde is gebleken, en die er het snelst toeleidt, om ón de grootere én de kleinere kerken van goede Dienaren des Woords te voorzien.

Heeft de heilige apostel Paulus terstond gevoeld, dat de sleutel tot de verovering voor Christus van Italië, niet in Puteoli maar in Rome, en tot de verovering van Palestina niet in Hebron maar in Jeruzalem, en tot de verovering van Griekenland niet in Samos maar te Athene en te Corinthé lag, dan kunnen ook wij ons niet aan de vraag onttrekken, of de sleutel voor de verovering van ons vaderland niet evenzoo moet gezocht in de brandpunten en middelpunten van ons nationaal en provinciaal leven.

Onlangs stond er een wijs woord in de N. Rot. Ct.

Ze had namelijk een bericht uit Schar.